

TEMAT: Przestrzeń kulturowa XVII-wiecznej Polski w świetle *Pamiętników* Jana Chryzostoma Paska

Na zaprezentowanych wcześniej terenach XVII-wiecznej Polski rozkwitała w najlepszej oryginalna, nieszablonowa kultura szlachecka. Jej barwny, żywy, a czasem i dosadny obraz można spotkać na kartach *Pamiętników* Jana Chryzostoma Paska. Przez kilkanaście lat aktywnego, żołnierskiego życia, mazurski szlachcic wizytował niemal wszystkie regiony olbrzymiego kraju utrwalając ich wielonarodową, wielokulturową i wielowyznaniową społeczność.

Podążając dziś śladami Paska poznamy nie tylko jego przygody, ale skonkretyzujemy **MIEJSCA**, w których przebywał oraz **NAZWIEMY** i **SCHARAKTERYZUJEMY** zwyczaje kulturowe, z jakimi się zetknął.

Aby tego dokonać, musimy poddać szczegółowej analizie wybrane fragmenty *Pamiętników*. Zanim się za to zabierzemy, potrzebna będzie nam tabelka, która usystematyzuje naszą wiedzę.

KULTURA SZLACHECKA			
lp.	Miejsce/region	kategoria kulturowa	charakterystyka
1	Warszawa/Mazowsze	Moda szlachecka	Żupan, kontusz, skórzane buty z wysoką cholewą, bogactwo, przepych, teatralność, różnorodność kulturowa
2	Rawa Mazowiecka/Mazowsze Siedlce/Mazowsze	Kultura językowa szlachty	Skłonność do przesady, zapożyczenia, wielosłowie, konteksty mitologiczne, peryfrazy, patos, przerost formy nad treścią, wyszukane, wyrafinowane słownictwo, efekt zaskoczenia, kontrasty
3	Rawa Mazowiecka/Mazowsze Mińsk/woj. Mińskie (XVII w.) Łysoboki/woj. Lubelskie Strzała/Mazowsze	Szlachecka gościnność	Zwyczaj zakorzeniony w kulturze staropolskiej, będący wyróżnikiem szlachty, świętym prawem i przywilejem ówczesnego społeczeństwa.
4	Kozierady (ob. Konstantynów)/woj. Lubelskie Miłowczyce/woj. sandomierskie Warszawa/Mazowsze Woj. wileńskie Woj. połockie	kłótność	Anarchia, warcholstwo, powszechne pijatyki, samosądy, pojedynki w wojsku, bójki, awanturnictwo, zwady sąsiedzkie, upadek obyczajów.
5	Woj. Ruskie Kraków/Małopolska Strzała/Mazowsze Smołowicze/woj. mińskie Woj. wileńskie	Szlacheckie poczucie humoru	Szlachta śmieje się z innowierców, wrogów, chorych psychicznie, obcokrajowców. Podkreśla to ksenofobię, a buduje przekonanie o rzekomej wielkości Polaków.
6	Połonka/woj. mińskie	Waleczność	Odwaga, animusz idący w parze z okrucieństwem, patriotyzm, obycie w trudach żołnierskiego życia.

Podział na VI grup, każda dokona analizy tekstu: 1 osoba ustali miejsce lub region, 2 – kategorię kulturową, pozostałe scharakteryzują zwyczaj, obrzęd, obyczaj, tradycję kulturową.

Kategorie kulturowe zapisze na tablicy nauczyciel podczas pracy grup.

PRACA W GRUPACH:

1. GRUPA – moda szlachecka: zamiłowanie do bogactwa, przepychu, czerpanie z różnych kultur, drogie dodatki, *postaw się, a zastaw się*. Elementy stroju szlacheckiego: żupan (coś na kształt sutanny), kontusz (płaszcz), buty, drogie dodatki. Skąd troska o wygląd? (status społeczny), ocena pogoni za modą? Ocena mody kobiecej?
2. GRUPA – kultura językowa szlachty: skłonność do przesady, teatralizacja, patos, podniosłość, wywołanie wrażenia na odbiorcy, makaronizmy. Skąd kontrast?
3. GRUPA – szlachecka gościnność: w czasie wolnym, szczególnie podczas Bachusowych Dni do dobrego tonu należało podejmowanie gości, często wielotygodniowe, odkręcano koła, aby goście zbyt szybko nie wyjechali, zaproszony mógł przybyć, z kim tylko chciał (*on u mnie, my u niego*).
4. GRUPA – kłótność: szlacheckie warcholstwo, anarchia, łamanie prawa (pojedynki były surowo zakazane w obozach wojskowych), zwady sąsiedzkie rozwiązywane przy użyciu szabli.
5. GRUPA: poczucie humoru: szlachta śmiała się z obcokrajowców, innowierców, chorób psychicznych. Świadczy to o ksenofobii szlachty, a także o przekonaniu o własnej wyjątkowości, wielkości.
6. GRUPA: odwaga: animusz, bezprzykładna odwaga, heroizm, patriotyzm, okrucieństwo, hart ducha, bezkompromisowość.

Podsumowanie: cechy typowego polskiego szlachcica, np: pojedynkował się, nie przestrzegał prawa, był ksenofobem, wadził się z sąsiadami, drwił ze wszystkiego, co obce, miał poczucie humoru, krytykował inne narody, używał przesadnego słownictwa, nie stronił od alkoholu i biesiad, lubił zabawę, był gościnny, odważny, kłótny, cenił bogactwo i przepych.

A teraz, zgodnie z Waszym zawodem, postarajcie się wypisać wszystkie nazwy potraw i przypraw, które były znane Paskowi.

Czosnek, kmin, dzięgiel, chleb, masło, kasza, kaszanka, wina, miody pitne, dziczyzna, łosoś, chleb z grochu, pszenicy, żytni, święconka (jajka), gęś, kapłon, baranina, boćwina, bieluga, czeczuga, główka cielęca, ciasto, kasza jaglana, piwo, szczupak, okoń, chrzan, pieprz, cukier, cynamon, cukrowe gruszki.

Zadanie

Które, Twoim zdaniem, kategorie kulturowe są wciąż żywe we współczesnym społeczeństwie polskim? Uzasadnij swój wybór.